

УДК 378.14

Теоретична складова технологічної підготовки вчителя

Сергій Беляєв,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Серед інноваційних процесів у національній системі освіти кінця ХХ — початку ХХІ століття значне місце посідає впровадження педагогічних технологій. Вони стали логічним продовженням тривалого процесу пошуків ефективних підходів до підвищення якості освіти. Значною мірою реформування теорії та практики організації функціонування системи освіти обумовили соціально-культурні та науково-технічні надбання суспільства, що визначило пріоритетним напрямом науково-педагогічних досліджень пошук нових моделей педагогічної взаємодії з метою забезпечення необхідного та достатнього для життєдіяльності у сучасному суспільстві рівня освіти.

Починаючи з 70-х років ХХ століття, передовою науково-педагогічною тенденцією стало виявлення принципів та розробка прийомів оптимізації освітнього процесу шляхом аналізу фактів, методів, що використовуються і підвищують його ефективність, конструювання та застосування нових педагогічних прийомів. Розпочався процес запровадження системного підходу в педагогіці, який наприкінці ХХ століття набув характеру пошуку та широкого впровадження педагогічних технологій у практику національної системи освіти [1, 2, 3].

Метою статті є визначення шляхів забезпечення технологічної підготовки студента вищого педагогічного навчального закладу.

Поняття технологічної підготовки вводить в обіг сучасних науково-педагогічних досліджень з позиції розуміння вчителем суті педагогічних технологій та готовності впроваджувати їх у власну педагогічну практику (А. Алексюк, В. Бондар, М. Громкова, М. Жалдак, О. Іваницький, Л. Лісіна, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, П. Підласистий, О. Сергеев, С. Сисоева, О. Шпак). Технологічна підготовка стає новим предметом детального вивчення з перспективою отримання продуктивних педагогічних рішень у площині забезпечення сталої позитивної динаміки процесів навчання, виховання, розвитку особистості у зв'язку із усвідомленням переваг системного підходу до розв'язання традиційних завдань, які визначаються у межах педагогічної науки. У проблематиці нашого дослідження виникає питання про визначення змісту технологічної підготовки, механізми формування якого бачимо в аналізі завдань педагогічної діяльності, серед них виділяють: формування особистості учня, розвиток його здібностей та обдарувань, наукового світогляду, виховання свідомого ставлення до свого здоров'я, збереження фізичного і психічного здоров'я учнів, підготовка їх до подальшої освіти та трудової діяльності.

Актуальність питань визначення змісту технологічної підготовки підсилюється усвідомленням необхідності забезпечення підготовки до використання нових педагогічних технологій у розв'язанні тради-

ційних задач. У зв'язку із цим деталізація характеру та змісту технологічної підготовки забезпечується конкретизацією змісту знань у межах системного підходу у педагогіці: розуміння суті технологічного підходу, принципів функціонування педагогічної системи та вимог щодо впровадження освітніх технологій, знання провідних сучасних та ретротехнологій, проникаючих елементів освітніх технологій тощо. Перелічені знання характеризують теоретичну складову технологічної підготовки.

Наявність практичної складової забезпечуватиме наповнення змісту технологічної підготовки здібностями до застосування знань у конкретизованих умовах. Останні поділяються на типові і нові, де отримані раніше знання в готовому вигляді виявляються не придатними для застосування. У цьому випадку знання інтегруються, створюються нові способи розв'язання педагогічних задач. Успішне виконання такого роду завдань свідчить про набуття знань суті технологічного підходу в освіті прагматичного характеру і формування потенціалу для здійснення інноваційної педагогічної діяльності. Таким чином, існування достатнього рівня технологічної підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу забезпечуватиме його успішне включення у інноваційну педагогічну діяльність, вона обумовлюється належною теоретичною підготовкою, що підкріплюється практичною складовою освітньо-професійної програми.

Розглянемо докладніше теоретичну складову технологічної підготовки. Її зміст передбачає формування систематизованих специфічних знань, що об'єднані теоретичними та практичними аспектами реалізації системного підходу в освіті. Забезпечення теоретичної складової технологічної підготовки вбачається шляхом впровадження системи змістових модулів специфічного спрямування, що передбачає формування блоку споріднених дисциплін професійно-практичного спрямування.

Структурно-логічна схема ознайомлення студента з комплексними питаннями впровадження системного підходу в освіті, що набуває назви технологічного підходу, повинна містити блоки теоретичної інформації і на міждисциплінарному рівні розкривати природні механізми сприйняття, усвідомлення та засвоєння досвіду, вказувати на цій основі науково обґрунтовані шляхи забезпечення високої ефективності зазначених процесів. Принципова новизна даного підходу пов'язана з науковим обґрунтуванням ефективності процесу засвоєння знань, формуванням умінь на відміну від традиційних, що тривалий час базувались на вшануванні передового педагогічного досвіду, який, у свою чергу, утворювався шляхом тиражування найбільш вдалих педагогічних експромтів, у порівнянні з іншими відкриттями з меншою ефективністю у досягненні педагогічних цілей.

Технологічна підготовка студента вищого педагогічного навчального закладу передбачає введення нових змістових модулів, що дозволяють зробити науковий аналіз організації традиційного навчання та окремих педагогічних знахідок, які останніми роками презентуються як інноваційні педагогічні технології та ретро-технології (популярні авторські знахідки початку ХХ століття таких педагогів, як: М. Монтесорі, Р. Штайнер, П. Петерсен, Ж.-О. Декролі, С. Френе, Г. Доман).

Об'єктивний аналіз історії розвитку системи освіти дає підстави стверджувати, що у більшості випадків замість наукової основи у зазначених педагогічних винаходах використовувались релігійні погляди на людину, сенс її існування, умовні етапи розвитку з конкретизацією їх особливостей, рекомендації щодо вибору методів педагогічного впливу, арсенал яких складають здобутки гуманістів, представників авторитарного підходу, а також дидактоцентричної концепції початку ХХ століття. З метою формування теоретичної складової технологічної підготовки необхідною є безпосередня діяльність з аналізу ключових складових

авторських методик з метою виокремлення ефективних елементів із наступним їх науковим поясненням.

У своєму дослідженні ми виходили із припущення, що ефективним прийомом розширення теоретичної бази для здійснення критичного аналізу авторських методик навчання та виховання є звернення до їх концептуальних засад. Підставою для таких міркувань є факт, що більшість зазначених авторських методик (особливо наприкінці ХІХ — початку ХХ століття) активно використовували замість наукових поглядів на людину власні уявлення, і саме вони ставали основою для конструювання авторської моделі організації педагогічного процесу.

На даному етапі формування теоретичної складової технологічної підготовки доречною є організація аналітичної діяльності зазначених вище авторських підходів з використанням сучасних надбань психолого-педагогічних дисциплін у зв'язку з тим, що вони характеризуються наявністю релігійної складової у своїй основі, і це знайшло відбиття в ряді особливостей організації навчально-виховного процесу, які згодом стали розповсюдженими кліше і тривалий час догматично викладались у курсі офіційної наукової педагогіки.

Критичний аналіз авторських технологій та формулювання висновків про фактичні складові їх успішного застосування є змістом семінарських занять з курсу «Передові технології навчання та виховання». Даний змістовий модуль містить інформацію про історію виникнення системного підходу, його суть та особливості застосування в педагогіці, структуру та особливості функціонування педагогічної системи. Окрему групу питань складають авторські педагогічні технології, що активно впроваджувались упродовж ХХ століття у системи освіти різних країн світу. За структурно-логічною схемою ми пропонуємо розташувати вивчення курсу «Передові технології навчання та виховання» після вивчення змістових модулів «Історія педагогіки»,

«Загальна психологія», «Вікова психологія» та паралельно із вивченням модулю «Педагогічна психологія».

Серед актуальних питань для вивчення та обговорення студентами концептуальних основ педагогічних технологій ХХ століття виділяємо: детальний аналіз умовних вікових етапів розвитку людини (найбільш популярним було виділення кількох етапів по 5–7 років із позначенням їх назв, загальних характеристик процесів, що відбуваються у цей час, та завдань навчання та виховання); визначення цілей освіти (від вкрай релігійної інтерпретації призначення людини до пропагування атеїзму, демократичних поглядів тощо); визначення змісту освіти; вибір методів педагогічного впливу та форм організації навчання, оцінки результатів тощо.

Аналіз думок щодо вікової періодизації розвитку дає можливість порівняти авторські підходи із сучасними положеннями психології та педагогіки, оцінити доречність запропонованих педагогічних прийомів. Визначення цілей і змісту освіти має метою розкриття взаємозв'язків між станом розвитку педагогічної науки, рівнем соціально-економічного та культурного розвитку суспільства і пропонованими педагогічними цілями. За аналогією із аналізом вікових етапів розвитку людини під час семінарських занять пропонується дослідити еволюцію поглядів на цілі та зміст освіти, що особливо динамічно відбувалась у ХХ столітті.

Введення до змісту семінарських занять питань взаємозв'язків між еволюційними процесами розвитку суспільства і змістом освіти обумовлюється необхідністю забезпечення основ для педагогічної адаптації випускника до майбутніх змін у Державних стандартах освіти. Наприклад, запроваджений 2012 року у практику школи Державний стандарт початкової загальної освіти базується на компетентнісному підході, є прикладом змін у державній політиці у галузі організації освітнього процесу, визначає нові вимоги

щодо його організації у початковій школі, виходячи із необхідності відмови від традиційного репродуктивно-наслідувального навчання і на цій основі переходу до формування ключових компетентностей самоосвіти у дитини сьомого року життя.

Наведений приклад засвідчує, що реформування системи початкової загальної середньої освіти неможливе без кардинальних змін у свідомості вчителів початкової школи, усвідомлення ними компетентнісного підходу та переосмислення підходів до організації педагогічної взаємодії. На даний момент констатуємо неоднозначність розуміння педагогічною громадськістю практичних шляхів запровадження компетентнісного підходу. Ключовим дискусійним питанням залишається співвідношення репродуктивної та пошукової діяльності учня, методика оцінки його досягнень, виходячи із необхідності забезпечення розвитку ключових компетентностей.

Ми вважаємо, що професійна підготовка студента вищого педагогічного навчального закладу також має містити пошукову та адаптивну складові, що забезпечуватимуть його готовність до подібних змін. Пошукова складова обумовлюється інноваційними перспективами розвитку національної системи освіти, що декларуються як перспективні шляхи реформування. Тому доцільно у першу чергу розвивати здібності до сприйняття передового педагогічного досвіду, як такого, що може містити нові підходи та прийоми до організації педагогічного процесу, які можуть бути науково-обґрунтованими, або такими, що потребують пояснень своєї ефективності. Внаслідок усвідомлення суперечностей між існуючими можливостями реалізації змісту освіти і потенційно продуктивнішими пошукова складова втілюватиметься у систематичній аналітичній діяльності, об'єктом якої виступатиме зміст освіти, передові теоретичні та практичні педагогічні рішення.

Блоками питань, що підлягають критичному аналізу під час семінарських за-

нять, є характеристики змісту ключових навчальних предметів, які вивчаються в школі, та тенденції і темпи оновлення змісту освіти у відповідних галузях наукового знання. Зазначені семінарські заняття мають за мету сформувати у студентів усвідомлення важливості умінь організовувати власну самоосвітню діяльність та необхідність заміни традиційного педагогічного підходу, що базується на інформуванні та виробленні базових умінь наслідувального характеру, на сучасний, що передбачає формування базових компетентностей.

Шерший аспект — організація власної самоосвітньої діяльності — у перспективі забезпечуватиме сучасність та актуальність базових знань вчителя, оскільки правильно організована динамічна діяльність з оновлення системи знань у відповідності до темпів розвитку науки забезпечуватиме сучасний рівень викладання за будь-яких винаходів та відкриттів у різних галузях наукового знання. Відомий педагогічний принцип науковості у навчанні набуває за таких умов важливого доповнення, згідно якого темпи оновлення змісту освіти вчителя повинні максимально наближатись до темпів розвитку сучасної наукової думки з урахуванням рівня інформатизації суспільства. Окрім традиційних джерел знань вагому роль мають відігравати електронні — найбільш швидкий та зручний сучасний засіб отримання та розповсюдження інформації.

Інший аспект — зміна педагогічної свідомості — передбачає кардинальну перебудову у поглядах на властивості отриманих у ході педагогічної взаємодії знань та умінь учнів. Розглянутий вище приклад запровадження стандарту початкової загальної освіти рівною мірою є важливим адаптивним моментом для усіх вчителів. Перебудова у свідомості повинна торкнутись таких актуальних питань, що традиційно залишались невіршеними навіть за умов широкого пропагування ідей розвиваючого навчання, необхідності формування в учнів критичності,

самостійності, творчості мислення у процесі вивчення базових навчальних дисциплін — забезпечення активної позиції при опосередкованому керівництві з боку вчителя.

Адаптивна складова забезпечуватиме готовність до змін у виборі методів та способів педагогічного впливу, а також необхідний інструментарій, що включатиме базові уміння оновлювати власний арсенал методів та прийомів педагогічного впливу на основі результатів аналізу змін у державній політиці у галузі освіти, провідних науково-теоретичних та науково-практичних тенденцій. У ході дослідження було з'ясовано, що традиційна організація професійної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів має результатом накопичення арсеналу засобів інформування, привчання, навіювання, примушення тощо, а стимулювання ініціативності, самостійності, творчості учня декларується без належної підтримки. Опанування методами інтерактивного навчання ототожнюється з використанням інноваційних методик, що стає у контексті нашого дослідження об'єктивною оцінкою ступеня готовності до формування в учнів ключових компетентностей. Переведення активних методів навчання в ранг традиційних (замість інноваційних) свідчатиме про фактичну готовність сучасного вчителя до формування зазначених у Державному стандарті початкової загальної середньої освіти компетентностей.

Наступний блок питань складає вибір методів педагогічного впливу та форм організації навчання, оцінки результатів тощо. На наш погляд, вивчати зазначені питання слід саме у такій послідовності. Це дасть можливість відійти від традицій наслідування педагогічних підходів до організації освітнього процесу у бік формування готовності свідомого вибору методів педагогічного впливу, створення сприятливого освітнього середовища тощо.

У межах теоретичної складової технологічної підготовки аналітична діяльність

студента логічно проходитиме сходинками еволюції педагогічних поглядів з даного питання. Під час обговорень на семінарських заняттях важливим є спрямування уваги на знаходження логіки між вибором конкретного методу навчання, його призначення та завдань, що стояли перед системою освіти на кожному окремому етапі розвитку суспільства. Це дає можливість уникнути негативного ставлення до окремих освітніх технологій через застарілість їх підходів, а замість цього сформуванню культури толерантного поводження з проникаючими елементами освітніх технологій, розуміння їх цінності на момент запровадження, розширити погляди на власні можливості здійснювати інноваційну педагогічну діяльність, користуючись не ретроспективним аналізом, а генеруванням нових педагогічних ідей у відповідності до сучасних вимог.

Разом пошукова та адаптивна складові забезпечуватимуть необхідний та достатній комплекс теоретичних знань та здобутих спеціальних умінь, що дозволить оперативно реагувати на зміни у змісті освіти чи загальних стратегіях організації освітнього процесу. Тісні зв'язки та взаємозалежності змісту освітньої підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів та якості інноваційних процесів у системі освіти вказують на доцільність посилення теоретичної складової їх технологічної підготовки, оскільки розглянуті пошукова та адаптивна складові педагогічної підготовки є її похідними і не можуть бути сформованими за межами процесів забезпечення технологічної підготовки.

Аналіз вимог до якості підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу вказує на доцільність вивчення питань цілісності педагогічного процесу та логіки здійснення інноваційної педагогічної діяльності на основі усвідомлення властивостей цілісної педагогічної системи та необхідності комплексного запровадження інновацій, враховуючи причинно-наслідкові зв'язки між явищами педагогічної діяльності [4, 5]. Вибір

освітньої технології має спиратись на ґрунтовний історико-педагогічний аналіз авторських технологій, але у жодному разі не мати копіювального, наслідувального характеру.

Таким чином, теоретична складова технологічної підготовки вчителя забезпечуватиме належне підґрунтя до інноваційної педагогічної діяльності, що спиратиметься на критичний ретроспективний аналіз та прогнозування шляхом екстраполяції змісту освіти, особливостей еволюції соціокультурних поглядів в умовах процесу глобалізації та вибору на цій основі адекватної педагогічної стратегії. Практичними діями щодо її реалізації виступають пошуки адекватних методів та прийомів, успішність застосування яких дає підстави робити висновок щодо наявності в освітньому процесі педагогічної технології.

Забезпечення технологічної підготовки вчителя в умовах вищого педагогічного навчального закладу має відбуватись шляхом впровадження відповідних змістових модулів. Спеціально організована діяльність з аналізу, відтворення та генерування окремих елементів освітніх технологій відкриває можливість формування достатньої бази для здійснення

випускниками інноваційної педагогічної діяльності з пошуку, модернізації, удосконалення чи створення необхідних та доцільних освітніх технологій.

Література

1. Беспалько, В.П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. — М. : Педагогика, 1989.
2. Ильевич, Г.П. Технологический подход к обучению: традиции и инновации / Г.П. Ильевич // Педагогический альманах. — 2001. — № 1.
3. Кларин, М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М. В. Кларин. — М. : Арена. 1994.
4. Дичківська, І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. — К. : Академвидав, 2004. — 352 с.
5. Мармаза, О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. / О. І. Мармаза. — Харків : Основа, 2004. — 240 с. — (Серія «Бібліотека журналу «Управління школою» ; Вип. 11–12 (23–24).

07.06.2013